

crkva u svijetu

OSVRTI I PRIKAZI

KONCILSKA PORUKA O ODGOJU BUDUĆIH SVEĆENIKA

Vladimir Merćep, *Dekret o svećeničkom odgoju i obrazovanju, Filozofsko-teološki institut, Zagreb, 1988, str. 250*

Jakov Jukić

Iako je prošlo više od dva desetljeća od providencijalnog događaja sazivanja i održavanja Drugog vatikanskog koncila, u svijetu ne posustaje uvijek živo i ustrajno zanimanje za njegovu bogatu i dalekosežnu poruku. Najprije su izdavani dokumenti toga povijesnog sabora, a onda se polako prešlo i na ispisivanje njihova komentara. Obavljena je tako detaljna, znanstvena i obuhvatna egzegeza koncilskih tekstova. Zato danas nema ni jednog većeg katoličkog naroda koji nije poduzeo pothvat razložne i sustavne rasudbe saborskih dokumenata. U nas su se toga prijeko potrebnog i za religioznu kulturu neodgodivog zadatka prihvatili hrvatski isusovci, pozivajući na suradnju mnoge vrijedne teologe. Pred nama se nalazi zgotovljeno i tiskano gotovo polovicu predviđenih komentara, što je golem posao i nezahvalan trud. Nažalost, naša domaća teološka misao — s ne baš malo poslanika — nije izrekla o njima nikakav sud, premda je to sigurno trebala učiniti. Kako je riječ ipak o radu na dugu stazu i za mnoge naraštaje, ostaje dovoljno vremena da se kritički vrednuju i teologijski ocijene dosadašnji rezultati ovog zaista važnog pothvata.

Najnovija knjiga iz spomenutog niza jest djelo dr. Vladimira Merćepa. Njemu je povjereni da izradi komentar Dekreta o svećeničkom odgoju i obrazovanju — *Optatam totius*. Taj odabir od strane urednika i izdavača nije dakako slučajan jer je upravo dr. Vladimir Merćep — sa svojim dugogodišnjim iskustvom duhovnika i svojim ugledom vrsna teologa — bio jamačno najpozvaniji da obavi taj zamašan i odgovoran posao. Knjiga ima povijesni uvod i sedam poglavlja. U uvodu je dana povijest Dekreta, a u sedam poglavlja sam komentar. Na početku svakog poglavlja — neposredno prije tumačenja koncilskog teksta — pisac donosi u svojem prijevodu odgovarajuće poglavlje koje komentira. Tako smo nehotice dobili još jedan nov i jasan prijevod dekreta *Optatam totius*.

Povijest Dekreta o odgoju i obrazovanju svećeničkih kandidata započela je svoj tijek dana 2. srpnja 1960. godine, kad je msgr. Perikle Felici dobio nalog od pape Ivana XXIII. da predloži Pripreмноj komisiji izradbu tema o sveće-

ničkom pozivu, obrazovanju, redu, školama, pastoralnim i duhovnim institucijama. U razdoblju od 1960. do 1962. godine ta je komisija uspjela napraviti prve nacрте dekreta *De vocationibus ecclesiasticis fovendis* i konstitucije *De sacrorum alumnis formandis*. Početkom 1962. godine oba su nacрта predana Središnjoj papinskoj komisiji koja ih je podvrgla kritičkom ispitivanju, a onda s primjedbama dostavila Pripremnoj komisiji. U 1963. godini napravljen je drugi novi nacrt dekreta, mnogo kraći, sažetiji i jednostavniji. Krajem iste godine radi se već treći nacrt, koji dobiva naslov *De Institutione sacerdotali*. Međutim, tek četvrti nacrt, što biva zgotovljen u 1964. godini, dolazi pred saborske oće, koji ga pozitivno primaju, što se inače rijetko zbivalo u povijesti drugih nacрта na koncilu. Poslije pet godina pažljiva rada na poboljšanju teksta dekreta *Optatam totius* bio je konačno odobren i službeno proglašen dana 28. listopada 1965. godine.

U njegovu se uvodu naglašava da obnova Crkve — u smislu saborskih smjernica — velikim dijelom ovisi baš o svećeničkoj službi, koju oživljava Kristov duh. Zato odgoj budućih svećenika bitno i nenadoknadivo određuje sliku buduće Crkve. Odatle potreba i važnost rasprava o liku budućeg svećenika što se na Saboru začela i rasplela. Prvo poglavlje spomenutog dekreta je kratko, ali dalekosežno po posljedicama. Ono naime propisuje da svećenički odgoj više neće biti jedinstven i jednak u svim krajevima svijeta nego različit, za svaki narod poseban, o čemu će se brinuti pojedine Biskupske konferencije. Ipak, programe školovanja odobrava Sveta Stolica, хотеći tako sačuvati temeljno jedinstvo odgoja u Crkvi.

Drugo poglavlje posvećeno je temi snažnijeg promicanja svećeničkih zvanja. Dužnost toga promicanja spada na svu crkvenu zajednicu, a ne samo na neke njezine izdvojene dijelove. To je svakako novost, a u skladu je s koncilskim shvaćanjem dužnosti i prava Božjega naroda. Da bi se jače promicala svećenička zvanja, treba proniknuti u njihovu narav i sastojke. Iz teksta Dekreta proizlazila glavni poticaj za zvanja dolazi od Boga, a ne ljudi. — Druge strane, pripravnici za buduće zvanje mora imati ispravnu nakanu — jasnu i odlučnu volju da se potpuno posveti Bogu na službi — potrebne sposobnosti i potpunu slobodu. U ovom poglavlju obrađeno je sporno pitanje malih sjemeništa koje Sabor nije naložio, ali je za već postojeće odredio opća načela ustroja i svrhe.

Treće poglavlje počinje s iskazom o nužnosti velikih sjemeništa za svećenički odgoj. Da bi se postigla svrha njihova ustanovljavanja potrebno je najprije razmotriti pastoralno značenje svećeničkog odgoja. Uzor toga odgoja je naravno Isus Krist i njegova trostruka služba: Učitelja, Svećenika i Pastira. Treće poglavlje dalje nastavlja s opisom onih uvjeta koji se traže pri izboru sjemenišnih poglavara. Jer, od poglavara u mnogome ovisi moralni i vjerski lik budućeg svećenika. Zato biskup za tu odgovornu službu mora pozvati svoje zaista najbolje svećenike. Jer, tu se bije boj za budućnost Crkve. Tako izabrani poglavari nastojat će proširiti svoje znanje i iskustvo posebnim duhovnim i pedagoškim odgojem. Neposredni poglavar sjemeništa je rektor. Pisac s pravom upozorava da je rektor dužan probuditi u đacima poštovanje prema autoritetu i čuvstvo dužnosti, ali uvijek ostvareno u ozačaju slobode. Više nego na prijetnji i kazni, treba uporno ustrajati u odgoju odgovornosti i savjesti. Posebno mjesto pripada dakako biskupu, jer je on pozvan da unapređuje zvanja, vodi skrb o osoblju sjemeništa i čuva sjemenište kao poglavitu crkvenu ustanovu. Najveća je odgovornost međutim biskupa u tome što on pripušta pojedince ređenju i izjavljuje da ih Bog poziva u svećenički stalež.

U trećem poglavlju najviše je prostora ostavljeno pitanju konačnog ocjenjivanja prikladnosti nečijeg svećeničkog zvanja. To je težak i odgovoran sud, pa je razumljivo da dekret potanko razrađuje mjerila i uvjete za pripuštanje ređenju svećeničkih kandidata. Tu je u prvom redu nakana da se hoće postati svećenikom, onda osiguranje vanjske i unutarnje slobode, kao i duhovna, moralna i intelektualna prikladnost kandidata. Osim te trostruke prikladnosti Dekret traži da se promotri također »sposobnost« nošenja svećeničkih tereta

i obavljanja pastoralnih dužnosti, što uključuje mogućnost fizičke i psihičke izdržljivosti u budućem svećeničkom radu, posebno u obavljanju temeljnih pastoralnih dužnosti naviještanja, upravljanja i posvećivanja. Ovdje — kao opći zaključak trećeg poglavlja — treba spomenuti riječi pape Ivana XXIII. koji je smatrao da sigurno više vrijedi imati samo jednog svećenika, koji je potpuno odgojen za svoju svećeničku službu, negoli više njih, koji uopće za nju ne bi bili prikladni. Oni pak koji nisu prikladni za svećeništvo, moraju se usmjeriti prema drugim službama s mnogo očinske ljubavi. Ta će ih pomoć sačuvati od gorčine i razočaranja, postajući im možda poticajem da rade kao zauzeti katolički svjetovnjaci.

Četvrto se poglavlje okreće središnjoj temi: skrbi za temeljitiji duhovni odgoj svećeničkih pitomaca. To je ujedno i najvažniji dio Dekreta, srž i sažetak njegove poruke. Na prvom mjestu je istaknuto, iako na uključiv način, prvenstvo duhovnog odgoja nad drugim oblicima odgoja, iako usko povezano sa znanstvenim i pastoralnim zahtjevima oblikovanja osobnosti. Dekret naglašuje trinitarnost i kristocentričnost duhovnog života. To je razlog da Koncil toliko preporučuje Euharistiju i moljenje časoslova, jer oni tvore prvo liturgijsko mjesto susreta svećenika s Kristom. Duhovni odgoj međutim mora biti crkven, što je njegovo drugo obilježje, a očituje se u ispravnom shvaćanju svoje svećeničke službe, bez nepotrebnih juridičkih naglasaka. Tekst Dekreta vidi taj duhovni odgoj ostvaren u trima odrednicama: svećeničkoj poslušnosti, siromašnom načinu života i duhu odricanja. Čini se da je u naše potrošačko doba najviše oslabio upravo duh siromaštva u Crkvi, što je osobito bolno kad se znade da je evanđeoska vrhna siromaštva prva i najodličnija oznaka kršćanskog svjedočanstva uopće.

U četvrtom je poglavlju najviše prostora ustupljeno problemu odgoja za celibat. Pisac je s pravom tome ukazao veliku pažnju jer je očito da je celibat u naše dane jedna od najkontroverznijih tema. O njemu se, na žalost, mnogo šuti, iako je kao problem svakidašnjeg života vrlo prisutan u svećeničkim krugovima. Zato je potrebno stalno propitkivati njegovo dublje značenje. Da bi se otkrila mnogostruka prikladnost celibata, bit će korisno istaknuti neke od njegovih temeljnih vidika. Pisac na prvo mjesto stavlja kristološki vidik. Svećenici koji nisu sposobni za šutnju, sabranost i kontemplaciju — u suobličenju Isusu Kristu — prije će ili poslije doživjeti brodolom svojega poziva. Na drugo mjesto dolazi eshatološki vidik celibata, jer on svjedoči o uskrснуću budućeg svijeta, anticipira Božje kraljevstvo. Treći vidik je pastoralni. Svećenik se obvezuje na celibat da bi bolje mogao ostvariti svoju pastoralno-eklezijalnu ljubav. Četvrti vidik je karizmatički. Na celibat naime treba gledati kao na dragocjeni Božji dar, kao na nezasluzenu karizmu. U pozadini svega stoji vjera u mogućnost njegova obdržavanja, molitva za njegovo ostvarenje i ljubav njegovoj vjernosti. Celibat — jednako kao i svećenički poziv — treba biti u slobodi prihvaćen. Da bi to tako zaista bilo, Dekret postavlja slijedeće uvjete: prikladno poznavanje dužnosti i dostojanstva kršćanskog braka i uvjerenje o uzvišenosti djevičanstva. Pisac komentara u ovim delikatnim pitanjima zastupa umjereno stajalište: nije za potpuno »zatvoreni« tip odgoja, ali se jednako protivi sustavima potpune »otvorenosti«. Uostalom, odgoj je previše teško i odgovorno ljudsko umijeće da bi se moglo rješavati brzopletim isključivostima i ishitrenim novostima.

U četvrtom poglavlju preostaje još jedan sastojak skrbi za temeljitiji duhovni odgoj. To je odgoj za ljudsku zrelost. Riječ je o nekoj vrsti pedagoške antropologije i psihologije. Ljudska zrelost je temeljni zakon kršćanskog života prije nego što je zakon svećeničkog zvanja. Povijest svećenika, koji su se iznevjerili svojem svećeničkom zvanju, često je povijest ljudi koji su se iznevjerili svojemu čovjektivu. Prije nego što će postati svećenikom, kandidat dakle mora biti zrelo i uravnotežen čovjek. Stoga Dekret pokušava opisati zrelo osobu, označivši tri njezina obilježja: prvo, postojanost duha i postignuto gospodstvo nad sobom; drugo, sposobnost donošenja odmjerene odluke, bez psihičke spriječenosti; treće, ispravni način prosuđivanja događaja i ljudi. Tome odgovaraju i neke prijeko potrebne kreposti u budućeg svećenika: iskrenost, ustrajna briga za pravdu, vjernost obećanjima, čednost u govoru, lju-

baznost u ponašanju. Neka svećenika ne obilježava strogost, hladnoća u odnosu, bahatost ili zatvorenost nego neka ga resi dobrota, skromnost, čovječnost, plemenitost i milosrđe. Kao iskusani duhovnik, pisac s razlogom opominje da osoba zrelost nije prirodna krepost, neki dar dan odozgo. Naprotiv, do nje se dolazi postupno, pod utjecajem brojnih unutrašnjih i vanjskih čimbenika, ne bez bolnih ograničavanja. Dapače, iziskuje veliki napor, strogu stegu, dobru volju, dugo vrijeme, životno iskustvo i razmišljanje. Pisac komentara spominje i vrlinu pobožnosti, što će zacijelo izgledati suvišnim kad se zna da je riječ o svećenicima. Ipak, istraživanja su pokazala da među svećenicima ima sve više onih što nisu pobožni. Nema razloga da tu paradoksalnu činjenicu prešućujemo jer i ovdje važi pravilo da nas samo istina može osloboditi.

Peto poglavlje govori o obnovi crkvenog studija, pa je zapravo jedino okrenuto problemima obrazovanja budućih svećenika. Sve ostalo se tiče odgoja. Dekret najprije traži da kandidat ima neko pripravno obrazovanje još prije nego što započne filozofsku i teološku izobrazbu. To je obrazovanje humanističko i znanstveno. Koncilski oci su također odredili da mora poznavati latinski jezik, kao i obvezno proučavati liturgijski jezik svojega obreda. Usput preporučuju dolično poznavanje jezika Biblije i Predaje. Za sam studij Koncil je ukinuo umjetnu podjelu između filozofije i teologije, jer se opredjelio za cjelovit i jedinstven — danas bi se reklo holistički — pristup čovjeku i svijetu. Na višoj razini ta se antinomija razrješava naglaskom na kristološkoj dimenziji svećeničkog obrazovanja.

Unatoč tome metodičkom načelu, Dekret posebno uglavljuje odredbe za obnovu filozofskog obrazovanja svećeničkih pripravnika. Prvo govori o cilju filozofskog studija — koji se mora oslanjati na trajno valjanu filozofsku baštinu Crkve — a onda raspravlja o povijesti filozofije, dok na trećem mjestu daje praktičke naputke za proučavanje filozofije. Za razliku od predavanja teologije, koje počinje s poslušnošću prema vjeri, predavanje filozofije mora probuditi u studentima smisao prema savjesnom istraživanju, opažanju i dokazivanju istine. U pogledu pak teologije, koncilski Dekret smatra da treba predavati u »svjetlu vjere i pod vodstvom crkvenog učiteljstva«. Time je postavljeno opće načelo teološke naobrazbe i njezine sadržajne usmjerenosti. Zato predmet kojim se bavi teologija nisu istine razumom dostignute nego istine od Boga objavljene i upoznate preko vjere. Pošto je tako ustvrdio opća načela, Dekret prelazi na pojedine teološke predmete. Među njima najprije spominje Sveto pismo, onda dogmatsku teologiju, koja mora biti biblijska, patristička, povijesna, spekulativna i egzistencijalna, moralnu teologiju, kojoj je nadahnuće biblija u dimenziji kristocentričnosti i karitativnosti, liturgiju, što je prvotni i nužni izvor istinskog kršćanskog duha, crkveno pravo i crkvena povijest — vodeći računa posebno o povijesti svojega naroda — te konačno ekumenizam i nekršćanske religije.

Dekret je dalje naložio biskupu da šalje neke od svojih svećenika ili svećeničkih kandidata na usavršavanje u bogoslovnim znanostima ili u pastoralnim službama koje traže posebno izobrazbu. Kandidat za takvu izobrazbu mora biti: prikladan po značaju, kreposti i nadarenosti. Potrebno je dakako da ima i neko posebno iskustvo, jer bez toga njegov rad neće biti uspješan. Poslije završenih nauka zauzimati će ti svećenici najvažnija mjesta u biskupiji i predavati na odgovarajućim crkvenim učilištima.

Šesto poglavlje daje natuknice o unapređenju pastoralnog odgoja. Iako je koncilski Dekret na raznim mjestima u dosad komentiranom tekstu jasno izrekao da sav odgoj svećeničkih pripravnika mora biti pastoralno usmjeren, ipak u ovom poglavlju to ponovno ističe i sažima. Pastoralna briga naime treba prožimati sav odgoj pitomaca. Dekret pri tome spominje katehezu, propovjedništvo, liturgiju, dijeljenje sakramenata, djela ljubavi, službu pomaganja zalutalima i nevjernicima. Traži da se budućih svećenika u umijeću duhovnog vodstva, što je u naše doba pomalo zanemarena stvar. Osim toga, u pastoralnom radu zahtijevat će se znanje dijaloziranja. Stoga Koncil nalaže da u pitomaca treba razvijati sposobnosti razgovora: znati slušati

ljude i znati otvoriti se raznim ljudskim problemima u duhu kršćanske ljubavi. U šestom poglavlju obrađene su također i pomoćne pastoralne znanosti. Bogoslov valja poznavati modernu pedagogiju, psihologiju i sociologiju. Danas nije moguće ni zamisliti rad svećenika koji bi zanemario suvremena znanstvena sredstva apostolata. Posebno mjesto u ovom poglavlju posvećeno je promicanju laičkog apostolata. Bogoslove očekuje suradnja s katoličkim svjetovnjacima, pa ih na to valja dobro pripremiti. U mnogim će prilikama svećenik ustupiti svoje mjesto laiku, uvijek naravno u onim slučajevima kad svećenik nije nužno potreban. Pisac komentara ističe poželjnost da zreli i stručno osposobljeni svjetovnjaci budu uvršteni u nastavnički zbor na crkvenim učilištima, da povremeno održavaju predavanja ili se pak češće susreću s pitomcima. Sve će to pripomoći da se budući svećenici odgoje u univerzalizmu katoličkog duha, koji prelazi granice biskupija, pokrajina, obreda, jezika, naroda i rasa. Taj crkveni duh katoliciteta — potican dijalogom i ekumenizmom — posebice zagovara i preporučuje ovaj dekret.

Sedmo poglavlje donosi odredbe o usavršavanju odgoja nakon studija. Svi su izgledi da će se svećenički odgoj upravo zbog posebnih prilika današnjeg društva morati nastaviti i usavršavati poslije završenih studija. U naše vrijeme — kao u svim drugim strukama — svećenički odgoj i obrazovanje traju gotovo cijeli ljudski život.

Pisac daje u preciznim izričajima zaista sve što je trebalo reći o ovom važnom i za današnju Crkvu sudbonosnom napatku. Nije pri tome ostao samo na saborskom Dekretu o svećeničkom odgoju i obrazovanju nego je posegnuo za svim drugim dokumentima koji su u pokoncilskom razdoblju potanje regulirali istu materiju. Tu su u prvom redu tri važna dokumenta što ih je 1970, 1974. i 1976. godine izradila i promulgirala Sv. kongregacija za katolički odgoj. U saborskom je tekstu naime mnogo toga ostalo nedorečeno, a pojavili su se posve novi i neočekivani problemi, koji u vrijeme održavanja Koncila nisu još bili primjetljivi u svojem punom povijesnom značenju. Spomenimo ovdje samo slučaj izostavljanja fundamentalne teologije iz obrazovanja bogoslova ili slučaj pastoralne teologije koju Dekret uopće ne spominje, iako je Koncil bio poglavito pastoralno usmjeren. Taj propust pokušao je popraviti dokument *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* koji baš iz istoga područja donosi nove napatke i preporuke. U tom smislu komentar dekreta *Optatam totius* nadilazi puko prepričavanje i razmišljanje nad tekstom. Naprotiv, on se uzdiže nad juridičkom razinom i stvara opću teološku sintezu crkvenog naučavanja o odgoju i obrazovanju svećenika.

Djelo dr. Vladimira Merčepa svakako je vrijedan prinos i zapažen prvenac u našoj teologijskoj misli. Knjiga ne samo da produbljuje teorijski vidik pitanja nego se upušta u područje pastoralne prakse. Time stvara cjelovit, koherentan i smislen pogled na osjetljivu temu odgoja i obrazovanja svećenika. Pisana smirenim tonom, razumljivim jezikom, nevjerovatnom jasnoćom i prepoznatljivom ljubavi za sve teškoće i razore svećeničkog zvanja, ova knjiga može postati — u prilikama krize duhovnih ishoda — ne samo poticaj novim izborima u korist Crkve nego i nadahnuće dobromjernim tražiteljima zadnjeg Smisla i Značenja. Stoga je svima — podjednako svećenicima i laicima — toplo preporučujemo.